

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์ความวุ่นวายทางการเมืองนับตั้งแต่ช่วงเดือนมีนาคม 2553 อาจจะเป็นปัจจัยเสี่ยงสำคัญที่มีผลอย่างมากต่อการขยายตัวของภาคการท่องเที่ยวในช่วงเวลาที่เหลือของปี 2553 โดยหากสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศไทยยังคงคุกรุ่นอยู่ตลอดเวลา และยังคงมีกระแสข่าวการนัดชุมนุมประท้วงทางการเมือง และการออกมาตรการที่เข้มงวดเพื่อควบคุมสถานการณ์ของภาครัฐ ก็จะมีผลกระทบต่อให้นักท่องเที่ยว และบริษัททัวร์ที่เฟื่องฟูของประเทศไทยอย่างใกล้ชิด เกิดความลังเลที่จะเดินทางเข้ามาเที่ยวประเทศไทยในช่วงปลายปีนี้มากขึ้น นอกจากนี้ความยืดเยื้อของสถานการณ์ทางการเมืองแล้ว จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติในปีนี้ก็ยิ่งขึ้นอยู่กับกิจกรรมต่างๆ ในการฟื้นฟูภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวของไทยโดยหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย ซึ่งหากเข้มข้นและโดนใจนักท่องเที่ยว รวมถึงนักท่องเที่ยวที่สถานการณ์คลี่คลายสู่ภาวะปกติ ก็มีโอกาสสูงที่จะสามารถกระตุ้นการขยายตัวของตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติในช่วงที่เหลือของปี ให้จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามายังประเทศไทยในปี 2553 ไม่ต่ำกว่าเป้าหมายมากนัก (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2553)

ภาครัฐกิจการท่องเที่ยวและบริการที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องเร่งปรับตัว นอกเหนือจากการลดแลกแจกแถม และการปรับลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เพื่อรักษาเงินหมุนเวียนที่มีอยู่ให้นานที่สุด โดยผู้ประกอบการควรเร่งนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะการปรับแผนการตลาดที่หันมาเน้นคนไทยและกลุ่มคนต่างชาติที่ทำงานในไทยมากขึ้น และสร้างโอกาสในการขยายตลาด โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตลาดนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มมากขึ้น เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเพื่อการแต่งงาน/ฮันนีมูน การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวเพื่อการผจญภัย เป็นต้น เพราะนอกจากจะเป็นการสร้างมูลค่าให้แก่กิจกรรมในการเดินทาง สถานที่การท่องเที่ยว ที่พัก ร้านอาหาร และแหล่งช้อปปิ้ง ที่มีให้เลือกในรูปแบบที่หลากหลายแล้ว ยังเป็นแนวทางในการนำเสนอสินค้าและบริการที่สอดคล้อง

ซึ่งนอกจากตำบลบ้านเขว้าจะเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานในการทอผ้าไหมมัดหมี่ที่มีชื่อเสียงโด่งดัง และมีความเก่าแก่มาแต่โบราณ เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่ทำชื่อเสียงให้กับจังหวัดชัยภูมิให้เป็นที่รู้จักแก่คนทั้งในประเทศและต่างประเทศแล้ว ตำบลบ้านเขว้ายังเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีผู้นำองค์กรที่มีความสามารถ คนในชุมชนมีความสามัคคีกัน และมีสถานท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่น่าสนใจอีกด้วย

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (การท่องเที่ยวโดยชุมชน, ม.ป.ป. อ้างถึงใน โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2540) การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันในภาพรวมของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เข้าไปมีบทบาทในการสร้างคุณภาพใหม่ของการท่องเที่ยวให้มีความหมายมากกว่าการพักผ่อน ความสนุกสนาน และความบันเทิง หากได้เปิดมิติของการท่องเที่ยวเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเคารพคนในท้องถิ่น (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ม.ป.ป.)

จากการศึกษาสถานการณ์และเหตุผลต่างๆ ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงศักยภาพของตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ที่จะสามารถพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนในปัจจุบันจะเกิดขึ้นเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ ตามงบประมาณที่ได้รับจัดสรรจากทางภาครัฐเท่านั้น เมื่อขาดงบประมาณคนในชุมชนจะไม่เห็นความสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเท่าที่ควร อีกทั้งคนในชุมชนมีอาชีพหลักคือ เกษตรกรรม ซึ่งมีรายได้น้อย จะเกิดความคาดหวังกับรายได้จากการท่องเที่ยวมาก และเมื่อได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวน้อยชาวบ้านจึงไม่เห็นความสำคัญในการร่วมมือกันจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิจึงไม่เกิดความยั่งยืน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: แผนนำเสนอชุมชนต้นแบบเพื่อการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน เพื่อที่จะกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ และนำไปพัฒนาให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดความยั่งยืนในอนาคต นอกจากนี้การวิจัยนี้จะกำหนดแผนเพื่อนำเสนอให้ชุมชนตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิเป็นชุมชนต้นแบบเพื่อการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน ซึ่งจะทำให้การท่องเที่ยวสามารถสร้างประโยชน์ต่อชุมชนในด้านต่างๆ อย่างยั่งยืน เพิ่มรายได้ให้แก่คนในชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต และสร้างชื่อเสียงทางการท่องเที่ยวให้กับจังหวัดชัยภูมิต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพบริบทชุมชน ทรัพยากรการท่องเที่ยว และสถานการณ์การท่องเที่ยวของตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อรวบรวมความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิและนำไปกำหนดแนวทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสม
3. เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและกำหนดแผนนำเสนอชุมชนตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ให้เป็นชุมชนต้นแบบเพื่อการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน

1.3 สมมติฐานการวิจัย

- 1.3.1 เพศของนักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติของนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาท่องเที่ยวที่ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ
- 1.3.2 อายุของนักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติของนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาท่องเที่ยวที่ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ
- 1.3.3 สถานภาพสมรสของนักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติของนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาท่องเที่ยวที่ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ
- 1.3.4 ระดับการศึกษาของนักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติของนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาท่องเที่ยวที่ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

1.3.5 อาชีพของนักท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติของนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาท่องเที่ยวที่ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

1.3.6 รายได้ของนักท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติของนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาท่องเที่ยวที่ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: แผนนำเสนอชุมชนต้นแบบเพื่อการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน ได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษาที่ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

1.4.2 ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดประชากรทั้งหมด 3 กลุ่มคือ

1. คนในชุมชนพื้นที่ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ คือ ผู้นำชุมชน และ คนในชุมชนตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ

1.1 ผู้นำชุมชนตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้าน จำนวน 19 คน ได้แก่

1. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1 บ้านเขว้า
2. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2 บ้านเขว้า
3. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 3 บ้านโนนหมาว้อ
4. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 บ้านคลองไผ่งาม
5. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 5 บ้านโนนตาด
6. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6 บ้านด่อน
7. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 7 บ้านกุดฉนวน
8. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 8 บ้านหนองโสมง
9. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 9 บ้านกุดไข่มุน
10. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 10 บ้านโนนโก

11. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 11 บ้านม่วง
12. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 12 บ้านอุดมผล
13. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 13 บ้านส้มโอง
14. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 14 บ้านบูรพา
15. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 15 บ้านหนองอุดม
16. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 16 บ้านหนองแถม
17. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 17 บ้านด่อนอุดม
18. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 18 บ้านโนนส้มมอ
19. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 19 บ้านกุดฉนวนอุดม

1.2 ชาวบ้านตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ ประชากรในพื้นที่ ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ จากการบันทึกสถิติในปี 2553 ของสำนักงานทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลตำบลบ้านเขว้า มีจำนวนทั้งสิ้น 8,533 คน (สำนักงานทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลตำบลบ้านเขว้า, 2553)

2. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในเขตตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ เนื่องจากงานวิจัยนี้ได้ศึกษาวิจัยในเขตพื้นที่ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งไม่มีการบันทึกสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง และเพื่อทำให้งานวิจัยนี้มีความน่าเชื่อถือมากที่สุด ผู้วิจัยจึงอ้างอิงจำนวนประชากรจากสถิติจำนวนผู้เยี่ยมชมจังหวัดชัยภูมิ ของกรมการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2551 จำนวน 1,152,509 คน (กรมการท่องเที่ยว, 2552)

3. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในส่วนของหน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว 4 หน่วยงาน ได้แก่

1. เจ้าหน้าที่จากที่ว่าการอำเภอบ้านเขว้า
2. เจ้าหน้าที่จากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านเขว้า
3. เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเทศบาลตำบลบ้านเขว้า
4. เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเทศบาลตำบลทุ่งทอง

1.4.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: แผนนำเสนอชุมชนต้นแบบเพื่อการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน ได้ศึกษาเนื้อหาครอบคลุม 3 ประเด็น คือ

1. ศึกษาและวิเคราะห์สภาพบริบทชุมชน ทรัพยากรการท่องเที่ยว และสถานการณ์การท่องเที่ยวของตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ
2. ศึกษาและรวบรวมความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
3. ศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกำหนดแผนนำเสนอตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ให้เป็นชุมชนต้นแบบเพื่อการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน

1.4.4 ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาประมาณ 9 เดือน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2553 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2554

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทราบสภาพบริบทชุมชน ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน และสถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ
2. ทราบองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ และสามารถนำมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้
3. ชุมชนตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ มีแนวทางในการจัดการท่องเที่ยว และสามารถเป็นชุมชนต้นแบบเพื่อการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานได้
4. คนในชุมชนตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ มีรายได้จากการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
5. ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ เป็นชุมชนต้นแบบด้านการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การท่องเที่ยว (Tourism Management) หมายถึง การเดินทางจากท้องถิ่นเป็นถิ่นที่อยู่โดยปกติของตนไปยังชุมชนตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ด้วยวัตถุประสงค์อันมิใช่เพื่อไปประกอบอาชีพหรือหารายได้

2. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) หมายถึง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว โดยใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น และเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่นในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

3. แผนนำเสนอ (A proposed plan) หมายถึง การกำหนดแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อพัฒนาตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ให้เป็นชุมชนต้นแบบเพื่อการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน

4. ชุมชนต้นแบบ (Best practice community) หมายถึง กลุ่มของบุคคลในตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานในด้านการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและการทอผ้า การจักสาน และการนวดแผนไทย โดยคนในชุมชนมีรายได้จากการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

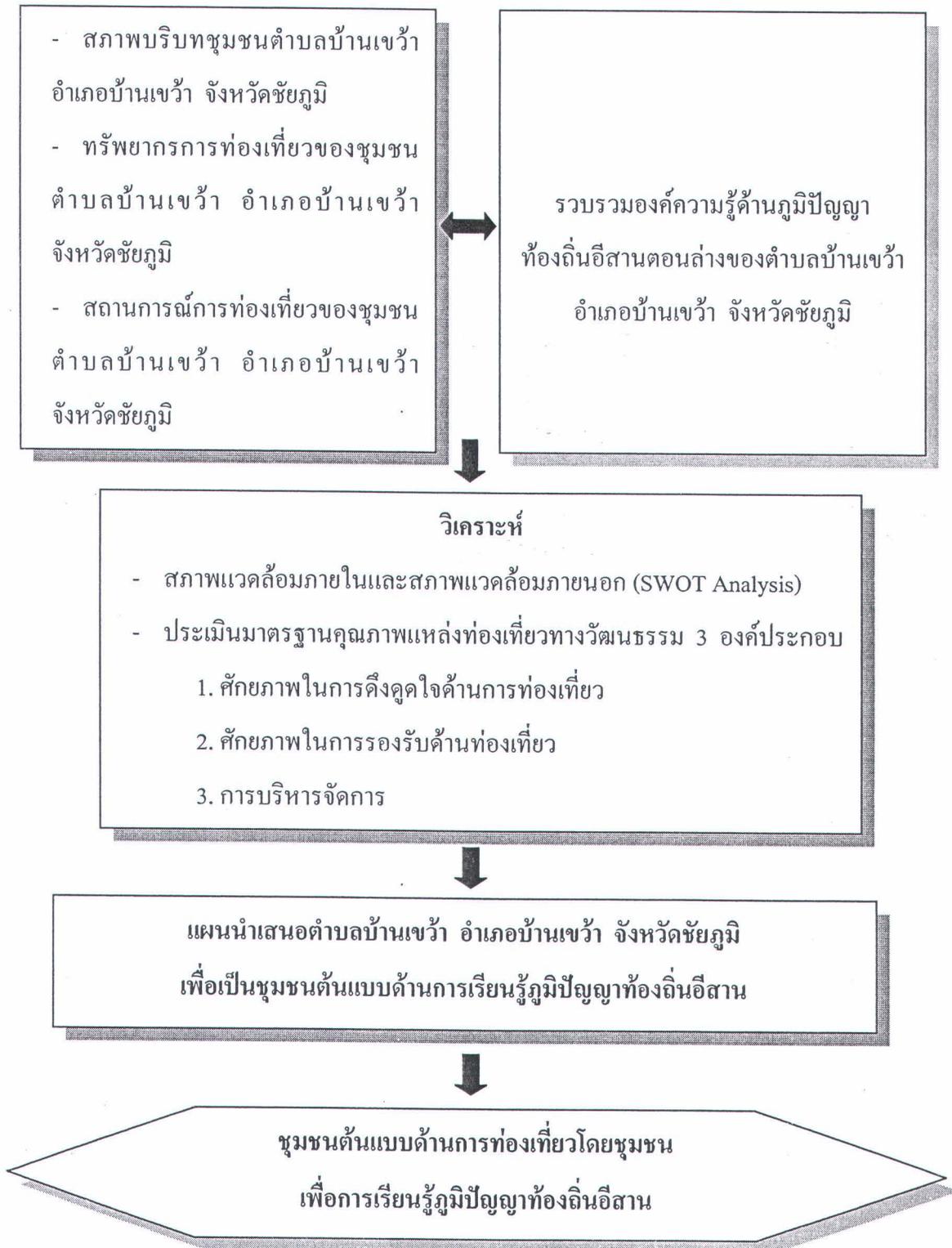
5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน (Local wisdom in the Northeast) หมายถึง ความรู้ความสามารถของคนในท้องถิ่นตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ที่ได้มาจากการถ่ายทอดประสบการณ์ของบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ และมีคุณค่าทางวัฒนธรรม

6. นักท่องเที่ยว (Tourist) หมายถึง บุคคลที่เดินทางจากท้องถิ่นเป็นถิ่นที่อยู่โดยปกติของตนไปยังชุมชนตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ด้วยวัตถุประสงค์อันมิใช่เพื่อไปประกอบอาชีพหรือหารายได้

1.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน: แผนนำเสนอชุมชนต้นแบบเพื่อการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน ซึ่งศึกษาในพื้นที่ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ โดยการศึกษาสภาพบริบทชุมชน ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน และสถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อรวบรวมองค์ความรู้

ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และนำมากำหนดแนวทางการจัดการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนรวมถึงกำหนดแผนนำเสนอชุมชนต้นแบบเพื่อการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น
อีสาน เพื่อให้ตำบลบ้านเขว้า อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ เป็นชุมชนต้นแบบเพื่อการเรียนรู้
ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย